

particular, the method of analysis, synthesis, generalization, as well as formal-legal, comparative-legal and others was used.

It was found that the activity of anti-corruption institutions in general and certain aspects of the activity of specialized anti-corruption units in the structure of prosecutor's offices both in Ukraine and abroad were the subject of scientific interest of many scientists.

The article, based on a critical analysis, highlights the issue of correlation between the activities of special anti-corruption units in foreign countries and the level of corruption. The essence, significance, and level of success of the activity of the Specialized Anti-corruption Prosecutor's Office are characterized.

We see the prospects for further scientific research in the comparative legal characteristics of the effectiveness of the main anti-corruption institutional models.

Keywords: law enforcement agencies, prosecutor's office, Specialized anti-corruption prosecutor's office, prosecutor's status, foreign experience, combating corruption.

DOI: 10.33766/2524-0323.101.48-61

УДК: 345.95+344.22

Веселов М. Ю., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кривий Ріг - м. Кропивницький, Україна)
e-mail: veselovndl@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3963-2764>

Єпринцев П. С., кандидат юридичних наук, доцент, проректор університету, директор Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кривий Ріг - м. Кропивницький, Україна)
e-mail: efs8111@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9790-9564>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМА ДУМКА ЩОДО НОВЕЛ У ЗАКОНОДАВСТВІ

У статті розглянуто нововведення до національного законодавства в частині адміністративної та кримінальної відповідальності за військові правопорушення, пов'язані із самовільним залишенням військової частини або місця служби.

Метою дослідження є окреслення теоретичних і прикладних проблем законодавчих змін у частині виключення обставин скоєння окремих військових адміністративних правопорушень в умовах воєнного стану.

На підставі ґрунтовного аналізу висловлено низку критичних зауважень наукового та прикладного характеру з приводу окремих нововведень: перспектива перевантаження органів досудового розслідування, прокуратури та судів кримінальними провадженнями за даними фактами військових правопорушень, що може негативно вплинути на якість та своєчасність розгляду даної категорії справ; кваліфікація всіх випадків самовільного залишення військової частини або місця

служби в умовах воєнного стану без урахування обставин і тривалості відсутності військовослужбовця на службі за кримінальними нормами порушує принципи пропорційності відповідальності; за умови оформлення та розгляду даних діянь у порядку адміністративно-деліктного провадження (що продовжує мати місце на практиці через малозначність правопорушення), з урахуванням чинної правової регламентації по факту втрачається можливість надавати відповідну правову оцінку цим проступкам в умовах воєнного стану, що насправді має підвищену суспільну небезпеку в порівнянні до типових ситуацій.

Ключові слова: військове правопорушення, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, кваліфікація правопорушень, провадження у справах про адміністративні правопорушення, відповідальність військовослужбовців, воєнний стан, самовільне залишення, військова служба.

Постановка проблеми. У мирний час, а особливо в умовах війни належний стан військової дисципліни є важливою запорукою забезпечення боєздатності Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та інших військових формувань. У підтриманні військової дисципліни не остання роль відводиться заходам юридичної відповідальності: адміністративній та кримінальній, з огляду на що обидва кодекси (Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та Кримінальний кодекс України (далі – ККУ)) містять відповідні частини (глава 13-Б / розділ XIX), які закріплюють склади військових правопорушень. Такі правопорушення посягають на встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів. Кваліфікуючими ознаками більшості з них є вчинення цих діянь в умовах воєнного стану. До недавнього часу кваліфікація правопорушень за вказаних обставин мала гіпотетичний характер (за винятком уведення воєнного стану в 10 областях України в листопаді-грудні 2018 року), а з 24 лютого 2022 року, у зв'язку з повномасштабною російською агресією, і дотепер вся країна перебуває у воєнному стані.

Рік війни продемонстрував значне зростання кількості військових адміністративних та кримінальних правопорушень, а також чимало проблем, пов'язаних з їх оформленням, кваліфікацією та правильним розглядом у судах. Наведене викликає інтерес до даної тематики в цілому та обумовлює актуальність наукових досліджень правових підстав і практик притягнення до юридичної відповідальності за окремими складами військових правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дотепер тема військових правопорушень час від часу ставала предметом кримінологічних, кримінально- чи адміністративно-правових досліджень з боку українських учених, як-от: Л. Брич [1], І. Міщука [2], О. Остапенка [3], М. Туркота та Г. Ганової [4] тощо. Утім, реалії війни вносять свої корективи, зокрема і в частині кваліфікації окремих військових правопорушень. Приміром, ще нещодавно укладений та виданий науково-практичний коментар до глави 13-Б КУпАП (Військові адміністративні правопорушення), за редакцією М. Туркота [5], на сьогодні вже потребує перегляду та

уточнень. Ця стаття є логічним продовженням серії наших особистих (або у спів-авторстві з іншими фахівцями) досліджень окремих складів військових адміністративних правопорушень, деякі з яких вже опубліковано (наприклад, праця присвячена проблемам правової регламентації та кваліфікації військових службових адміністративних правопорушень (М. Веселов, О. Нестеренко, 2022) [6]).

Формулювання цілей. Метою цієї статті є окреслення теоретичних і прикладних проблем юридичної відповідальності військовослужбовців за військові правопорушення, пов'язані із самовільним залишенням військової частини або місця служби, у контексті змін до адміністративного та кримінального законодавства України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, а також з'ясування доцільності таких змін.

Виклад основного матеріалу. Військове правопорушення у вигляді самовільного залишення військовослужбовцями військової частини або місця служби залежно від обставин здобуває адміністративно- чи кримінально-правової кваліфікації. Об'єктивна сторона цих правопорушень може виявлятися не лише у вигляді самовільного залишення, а й через нез'явлення військовослужбовця вчасно без поважних причин на службу в разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу.

До недавнього часу кваліфікація складу адміністративного чи кримінального делікту в діянні суб'єкта правопорушення залежала від категорії військовослужбовця, тривалості фактичної відсутності особи за місцем служби та мети таких діянь: для військовослужбовців строкової служби – до трьох діб, а для інших категорій військовослужбовців, а також військовозобов'язаних та резервістів (під час проходження зборів) – до десяти діб, – адміністративна відповідальність (ст. 172-11 КУпАП); понад три доби / десять діб відповідно – кримінальна відповідальність (ст. 407 ККУ); ті ж самі дії вчинені з метою ухилитися від військової служби – кримінальна відповідальність (ст. 408 ККУ). Кваліфікуючими ознаками цього виду військового адміністративного правопорушення була повторність (для військовослужбовців строкової служби) або скоєння таких діянь в умовах особливого періоду; військового кримінального правопорушення – повторність, більш тривалі терміни відсутності осіб на службі, а також вчинення таких діянь в умовах особливого періоду (крім воєнного стану), в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці.

Віднедавня Законом України від 13.12.2022 р. № 2839-IX до диспозиції ч. 4 ст. 172-11 КУпАП були внесені суттєві зміни: «Діяння, передбачені частинами першою або третьою цієї статті, вчинені в умовах особливого періоду, *крім воєнного стану*» [7]. Що це означатиме?

Визначення понять особливого періоду та воєнного стану, які в нашому випадку стають обов'язковими умовами наявності чи відсутності об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, містяться в національному законодавстві (Закон України «Про оборону України» (ст. 1), Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (ст. 1). *Особливий період* – період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до

виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [8].

Отже, з урахуванням того, що особливий період включає і воєнний стан, до набуття чинності вказаних змін до законодавства діяння, пов'язані із самовільним залишенням військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин тривалістю до трьох діб (для військовослужбовців строкової служби) чи до десяти діб (для інших категорій військовослужбовців), вчинені зокрема і в умовах воєнного стану, кваліфікувалися як адміністративне правопорушення за ч. 4 ст. 172-11 КУпАП. Водночас ч. 5 ст. 407 ККУ тоді і зараз передбачає кримінальну відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці. І з логічної побудови диспозиції цієї норми випливає, що за вказаних умов час тривалості незаконної відсутності будь-якого військовослужбовця на службі втрачає значення для кримінально-правової кваліфікації таких дій (бездіяльності). Причому, ідеться про кваліфікований склад кримінального правопорушення, який передбачає більш жорсткі санкції.

Отже, за одні й ті ж самі протиправні діяння в умовах воєнного стану виникає нібито конкуренція двох видів юридичної відповідальності. За наявності у КУпАП (ч. 4 ст. 15) припису, який встановлює пріоритетність кримінальної відповідальності для військовослужбовців у разі наявності у їх вчинках ознак військового кримінального правопорушення: *«військовослужбовці <...> несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б цього Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність»* [9], – ситуація начебто має вирішуватися на користь кримінального провадження (судочинства). Проте, як зазначалося у пояснювальній записці до проекту Закону України від 13.12.2022 р. № 2839-IX: *«суди неоднаково застосовують норми вказаних кодексів під час ухвалення рішень по суті, що негативно впливає на стан військової дисципліни та правопорядку у ЗСУ»* [10]. І такі зауваження не є безпідставними.

Враховуючи, що війна в Україні триває вже понад рік, а режим воєнного стану в країні не припиняється з початку повномасштабного російського вторгнення, судова практика накопичила за цей час чимало прикладів розгляду таких правопорушень як в адміністративному, так і в кримінальному порядку.

Формальна відсутність єдиного підходу до кваліфікації цих військових деліктів є не єдиною проблемою у правозастосовній практиці. Як наголошують автори змін до законодавства (Закону України від 13.12.2022 р. № 2839-IX): *«така судова практика розгляду справ моделює негативну поведінку серед військовослужбовців та нівелює принцип невідворотності справедливого покарання за скоєння правопорушень, пов'язаних із самовільним залишенням військової частини під час виконання обов'язків військової служби»* [10].

Наочно побачити дисбаланс між шкідливістю вчинку, його правовою оцінкою (у разі адміністративної чи кримінальної кваліфікації) та призначеним по-

каранням (стягненням) можна з наведених у Таблиці 1 прикладів судових рішень. Такі випадки не є поодинокими фактами, а утворюють системну практику.

Таблиця 1

Приклади з аналізу судової практики щодо кваліфікації самовільного залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану за адміністративним та кримінальним законодавством [11; 12]

Провадження у справах про адміністративні правопорушення			Кримінальне провадження		
обставини та зміст діяння	кваліфікація	санкція	обставини та зміст діяння	кваліфікація	санкція
04.12.2022 р. військовослужбовець без дозволу командування самовільно залишив розташування військової частини, провів час на власний розсуд, самостійно повернувся до розташування військової частини 09.12.2022 р. (був відсутній на службі без поважних причин <i>протягом п'яти діб</i> в умовах особливого періоду)	ч. 4 ст. 172-11 КУпАП*	адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 145 неоподаткованих доходів громадян, що становить 2 465 гривень	29.06.2022 р. військовослужбовець самовільно залишив військову частину, проводив час на власний розсуд, добровільно та з власної ініціативи повернувся до розташування військової частини 30.06.2022 р. (був відсутній на службі без поважних причин <i>протягом однієї доби</i> в умовах воєнного стану)	ч. 5 ст. 407 КК України	кримінальне покарання у виді штрафу в розмірі 1 765 неоподаткованих доходів громадян, що становить 30 005 гривень**
постанова Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 21.02.2023 р. у справі № 233/832/23			вирок Ожтєбрського районного суду м. Полтави від 08.09.2022 р. у справі № 554/6611/22		
Примітки:	* <i>правопорушення було скоєне до набрання чинності Закону України від 13.12.2022 р. № 2839-IX відбулось 27.01.2023 р.</i>				

	<p><i>** кримінальне покарання призначене із застосуванням ст. 69 КК України (Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом) до набрання чинності Закону України від 13.12.2022 р. № 2839-IX (відбулось 27.01.2023 р.), яким було внесено зміни до цієї норми.</i></p>
--	---

З часом набрання чинності згаданих у цій статті змін до законодавства, яке відбулось 27.01.2023 р., усі факти самовільного залишення військовослужбовцем військової частини або місця служби, а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, є військовим кримінальним правопорушенням і виключають адміністративну відповідальність. Отже, з наведеного начебто випливає, що такі зміни сукупно з посиленням санкцій були потрібним та закономірним кроком на шляху гармонізації та удосконалення заходів юридичної відповідальності за військові правопорушення в умовах війни. Але таке рішення законодавця виявляється не таким уже беззаперечним.

По-перше, слід повернутися до одного з тих аспектів, яким ми на початку статті обґрунтовували актуальність цього дослідження, а саме: велика кількість даного виду військових правопорушень. За 12 місяців 2022 року на розгляді у судах першої інстанції перебувало 6 398 справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 172-11 КУпАП, при цьому 6 215 з них надійшло саме впродовж звітного періоду. У загальній кількості розглянутих судами за минулий рік справ про військові адміністративні правопорушення самовільне залишення військової частини або місця служби посідає 2 місце, на ці проступки припадає 8,4 % (з урахуванням того, що 1 місце в цьому списку належить розпиванню військовослужбовцями алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів (ст. 172-20 КУпАП), на такий вид правопорушень припадає 85,2 %). За результатами розгляду справ про самовільне залишення місця несення служби 639 (10,3 %) з них судом було повернуто (у більшості випадків для належного оформлення адміністративних матеріалів). 4 401 особу (військовослужбовців) було притягнуто до адміністративної відповідальності з накладенням передбаченого санкцією статті адміністративного стягнення. Щодо 946 осіб справи було закрито на підставі одного з пунктів ч. 1 ст. 247 КУпАП. І лише незначна частина з ряду розглянутих справ (0,26 %) про адміністративні правопорушення, пов'язаних з самовільним залишенням військової частини або місця служби, було закрито у зв'язку з передачею такої справи прокурору, органу досудового розслідування [13]. Значна кількість фактів самовільного залишення військової частини або місця служби здобуло кримінально-правової кваліфікації: протягом звітного періоду було обліковано 9 397 таких військових кримінальних правопорушень, у 1 544 кримінальних провадженнях особам було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК України (Самовільне залишення військової частини або місця служби), у 282 кримінальних провадженнях – 408 КК України (Дезертирство); 1 361 кримінальне провадження (за ст. 407 КК

України) та 151 (за ст. 408 КК України) направлено до суду [14]. Узагалі в судах першої інстанції протягом звітного періоду перебувало 3 788 кримінальних проваджень – за ст. 407 КК України – та 476 – за ст. 408 КК України, з яких, за математичними підрахунками, лише близько 40 % було фактично розглянуто [15]. А в ситуації, коли в умовах воєнного стану кожний факт самовільного залишення військовослужбовцем військової частини чи іншого місця служби або нез'явлення (неповернення) на службу без поважних причин має кваліфікуватися як військове кримінальне правопорушення, таке навантаження як на органи досудового розслідування (спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері), так і на суди, за приблизними підрахунками, збільшиться в 1,5 раза. За наявності тих самих штатів і персоналу цих державних інституцій це, безумовно, негативно вплине на якість та своєчасність розгляду даного виду військових правопорушень. А як свідчить аналіз судових рішень та наведена статистика щодо повернутих на доопрацювання матеріалів справ, якість оформлення (документування) виявлених інцидентів не є бездоганною.

По-друге, як уже зазначалося, з аналізу чинної редакції норм адміністративно-деліктного та кримінального законодавства України випливає, що самовільне залишення військовослужбовцем військової частини або місця служби вчинене в умовах воєнного стану, незалежно від строку тривання відсутності суб'єкта правопорушення утворює склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК України. Такий стан справ порушує *принцип пропорційності* між вчинюваним діянням та розміром й видом стягнень для суб'єкта правопорушення. Для порівняння, за діяння, вчинене у мирний час, у вигляді нез'явлення військовослужбовця, який проходить військову службу за контрактом, вчасно без поважних причин на службу, у разі звільнення з частини тривалістю в одну добу, на винну особу може бути накладено штраф у розмірі від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або призначено арешт з утриманням на гауптвахті на строк до десяти діб. Навіть санкція кваліфікованого складу військового адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 172-11 КУпАП (вчинення дій в умовах особливого періоду), в оновленій редакції («крім воєнного стану»), передбачає для винної особи штраф або арешт з утриманням на гауптвахті на строк до п'ятнадцяти діб. При тому відбування арешту з утриманням на гауптвахті фактично не «висмикує» цього військовослужбовця з лав ЗСУ, а після виконання накладених адміністративних стягнень така особа продовжує військову службу. Що відбувається в разі кримінально-правової кваліфікації за такі ж самі вчинки?

З огляду на те, що після розглядуваних змін до законодавства чинна редакція ст. 69 КК України виключає можливість призначення більш м'якого покарання, ніж визначено законом за кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 407, 408 цього Кодексу, вчинені в умовах воєнного стану, мінімальна санкція за вказані діяння так чи інакше буде пов'язана з позбавленням волі на строк від п'яти років. Навіть за умови, що ті ж самі вчинки з боку військовослужбовців в період перебування країни в стані війни суттєво посилюють рівень суспільної небезпеки чи шкідливості від правопорушення, – різниця у заходах реагування

є надто невідповідною. Тим більше, що правова оцінка в кожному окремому випадку має відрізнятися з урахуванням місця проходження та характеру військової служби, тривалості відсутності військовослужбовця в разі самовільного залишення служби чи нез'явлення вчасно на службу без поважних причин. На наше переконання, найбільш небезпечні наслідки від таких проступків можуть виявлятися в разі їх вчинення в бойовій обстановці, що дійсно обумовлює рівень кримінально-правового реагування на такі вчинки незалежно від тривалості відсутності військовослужбовця на службі. Визначення поняття «*бойова обстановка*» містить примітку до 402 КК України. В умовах війни, яка зараз точиться в Україні, обстановка бою, у якому може брати участь військове з'єднання, частина (корабель) або підрозділ не обов'язково буде прив'язана до лінії зіткнення з ворогом, така ситуація, наприклад, у разі протиповітряного, повітряного, морського бою може виникнути будь-де.

По-третє, дія або бездіяльність, яке, хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто, як зазначено у ч. 2 ст. 11 КК України, не заподіяло і не могло заподіяти істотної шкоди державі, не є кримінальним правопорушенням.

У Постанові від 24.12.2015 р. № 5-221к15 Верховний Суд робить висновок, що специфіка встановлення малозначності діяння полягає в обов'язковій сукупності трьох умов: 1) формальна наявність у вчиненому діянні ознак складу злочину, передбаченого КК України; 2) малозначне діяння не становить суспільної небезпеки, яка є типовою для певного кримінального правопорушення; 3) малозначне діяння не повинно бути суб'єктивно спрямоване на заподіяння істотної шкоди. Відповідне положення передбачає встановлення *малозначності* лише в тому разі, коли законодавець вирішення питання про межі заподіяної шкоди залишає на розсуд правозастосувача [16]. З огляду на викладене, виникає питання, яку правову оцінку надавати діям військовослужбовця, який навіть в умовах воєнного стану самовільно залишив військову частину чи не з'явився (запізнився) вчасно на службу без поважних причин на декілька годин чи на одну-дві доби, при цьому не мав на меті ухилитися від військової служби. З урахуванням того, що за звичайних умов у випадку самовільного залишення військовослужбовцями (строкової служби / крім строкової служби) військової частини або місця служби законодавець чітко визначає межу між складами військових адміністративних та кримінальних правопорушень, у разі кримінально-правової кваліфікації таких дій в умовах воєнного стану ця межа стає критерієм визначення малозначності правопорушення, якщо воно не було пов'язано з бойовою обстановкою.

Малозначному діянню притаманна суспільна небезпека, проте вона не має такого ступеня суспільної небезпеки, яка характерна для кримінального правопорушення, що виключає кримінальну протиправність малозначного діяння. Малозначне діяння не є кримінальним правопорушенням, проте вказане діяння може містити склад іншого виду правопорушення (адміністративного, дисцип-

лінарного тощо) [17, с. 13]. На сьогодні ми спостерігаємо продовження адміністративної практики оформлення даного виду військових правопорушень, але адміністративна відповідальність за дані діяння настає вже не за ч. 4 ст. 172-11 КУпАП (кваліфікований склад), а за ч. 1 або ч. 3 ст. 172-11 КУпАП (залежно від спеціального суб'єкта правопорушення), а це лише основний склад правопорушення. Так на розгляд одного з районних судів м. Одеса надійшли матеріали про військові адміністративні правопорушення 14.02.2023 р., вчинені військово-службовцем строкової служби Особою_1 вже після набуття чинності змін до законодавства: під час несення добового наряду він вживав алкогольні напої і, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, залишив територію військової частини тривалістю до трьох діб. Суд об'єднав обидві справи в одне провадження і, розглянувши їх, прийняв рішення про притягнення Особи_1 до адміністративної відповідальності за ч. 3 ст. 172-20 та ч. 1 ст. 172-11 КУпАП. Відповідно до ч. 2 ст. 36 КУпАП, адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 17 000 грн. («з урахуванням характеристик особи та обставин правопорушення»), було накладено в межах санкції ч. 3 ст. 172-20 КУпАП, яка містить більш суворе стягнення [18]. Тобто, мусимо констатувати, що при малозначності даного виду військового правопорушення, коли кримінальна відповідальність виключається, за чинними нормами адміністративно-деліктного законодавства уповноважені особи вимушені кваліфікувати діяння військовослужбовців за частинами першою чи третьою (залежно від спеціального суб'єкта), або другою (у разі наявності факту повторності правопорушення) ст. 172-11 КУпАП, – без урахування кваліфікуючих ознак об'єктивної сторони у вигляді воєнного стану.

Висновки. Підбиваючи підсумки, нагадаємо, що ідеєю внесення змін до законодавства (Законом України від 13.12.2022 р. № 2839-IX) було підвищення рівня санкцій за вчинення військових адміністративних правопорушень та деталізація сутності цих правопорушень з урахуванням умов особливого періоду та воєнного стану. Натомість виникає низка критичних зауважень: 1) з'являється перспектива перевантаження органів досудового розслідування, прокуратури та судів кримінальними провадженнями за фактами самовільного залишення військовослужбовцями військової частини або місця служби, що не може не вплинути негативно на якість та своєчасність розгляду даної категорії справ; 2) кваліфікація всіх випадків самовільного залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану без урахування обставин і тривалості відсутності військовослужбовця на службі за ч. 5 ст. 407 КК України порушує принцип пропорційності відповідальності; 3) під час оформлення та розгляду даних діянь у порядку адміністративно-деліктного провадження, котре продовжує мати місце на практиці через малозначність правопорушення, з урахуванням чинної правової регламентації по факту втрачається можливість надавати відповідну правову оцінку цим проступкам в умовах воєнного стану, що насправді має підвищену суспільну небезпеку, у порівнянні до типових ситуацій.

Одже, погоджуючись у цілому з необхідністю гармонізації адміністративного та кримінального законодавства в частини відповідальності за окремі військові правопорушення, вважаємо, що виключення з диспозиції ч. 4 ст. 172-11 КУпАП такої обставини об'єктивної сторони, як умови «воєнного стану», було недоцільним.

Слід наголосити, що подібні зміни було внесено й до диспозицій деяких інших норм глави 13-Б КУпАП. На прикладі проведеного в цій статті аналізу видається, що доцільність таких змін необхідно вивчати більш детально на підставі судової практики, що може стати предметом наших подальших досліджень у цьому напрямі.

Використані джерела:

1. Брич Л. Співвідношення складів військових злочинів зі складами злочинів, що мають з ними тотожні за змістом ознаки. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*, 2011. Вип. 54. С. 323-334.

2. Міщук І., Слюсарчук Є. Особливості визначення безпосереднього об'єкта складу самовільного залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 2(70). С. 130-134.

3. Остапенко О. І. Про терміни та їх вплив на розуміння військових адміністративних правопорушень. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 824. С. 84-91.

4. Туркот М., Ганова Г. Визначення поняття «військовий начальник» у законодавстві України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3 (49). С. 42-48.

5. Військові адміністративні правопорушення : Науково-практичний коментар глави 13-Б КУпАП / М. С. Туркот, А. В. Столітній, О. В. Міхед, О. В. Єні та ін.; за ред. М. С. Туркота. Київ : Вид-во «Норма права», 2020. 136 с.

6. Веселов М. Ю., Нестеренко О. М. Військові службові адміністративні правопорушення: проблеми правової регламентації та кваліфікації. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 4. С. 61-67. DOI : <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-61-67>.

7. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці : Закон України від 13.12.2022 р. № 2839-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2839-20#n8>. (дата звернення: 24.01.2023).

8. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>. (дата звернення: 24.01.2023).

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1-212-24) : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 27.01.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n2>. (дата звернення: 24.01.2023).

10. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці». Номер, дата реєстрації: 8271 від

08.12.2022. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=75326. (дата звернення: 24.01.2023).

11. Постанова Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 21.02.2023 р. у справі № 233/832/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109121076>. (дата звернення: 24.01.2023).

12. Вирок Октябрського районного суду м. Полтави від 08.09.2022 р. у справі № 554/6611/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141865>. (дата звернення: 24.01.2023).

13. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення (№ 1-п). Судова статистика, 2022 рік. Веб-сайт Судова влада України. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022. (дата звернення: 25.01.2023).

14. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення : Звітність за січень-грудень 2022 року. Веб-сайт Офісу Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>. (дата звернення: 25.01.2023).

15. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження (№ 1-к). Судова статистика, 2022 рік. Веб-сайт Судова влада України. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022. (дата звернення: 25.01.2023).

16. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 24.12.2015 р. № 5-221кЄ15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55253289>. (дата звернення: 24.01.2023).

17. Маломуж С. І. Малозначність діяння в кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. 23 с.

18. Постанова Суворовського районного суду м. Одеси у справі № 523/ 3309/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109132695>. (дата звернення: 24.01.2023).

References:

1. Brych, L. (2011) Spivvidnoshennia skladiv viiskovykh zlochyniv zi skladamy zlochyniv, shcho maiut z nymy totozhni za zmistom oznaky. *Visnyk Lviv. un-tu. Seriiia yuryd. - Visnyk Lviv univ. Law Series., issue 54*, 323-334. [in Ukrainian].

2. Mishchuk, I., Sliusarchuk, Ye. (2015) Osoblyvosti vyznachennia bezposerednoho ob'iekta skladu samovilnoho zalysnennia viiskovoi chastyny abo mistsia sluzhby (st. 407 KK Ukrainy). *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka - Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 2(70), 130-134. [in Ukrainian].

3. Ostapenko, O. I. (2015) Pro terminy ta yikh vplyv na rozuminnia viiskovykh administratyvnykh pravoporushen. *Visnyk Natsionalnoho universytetu Lvivska politekhnik. Seriiia: Yurydychni nauky - Bulletin of the National University of Lviv Polytechnic. Series: Legal Sciences*, 824, 84-91. [in Ukrainian].

4. Turkot, M., Hanova, H. (2017) Vyznachennia poniattia «viiskovyi nachalnyk» u zakonodavstvi Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy - Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 3(49), 42-48. [in Ukrainian].

5. Виiskovi administratyvni pravoporushennia : Naukovo-praktychnyi komentar hlavy 13-B KUpAP (2020) / M. S. Turkot, A. V. Stolitnii, O. V. Mikhed, O. V. Yeni (Eds.) et al.; M. S. Turkot (Ed.). Kyiv : Vyd-vo «Norma prava». [in Ukrainian].

6. Veselov, M. Yu., Nesterenko, O. M. (2022) Viiskovi sluzhbovi administratyvni pravoporushennia: problemy pravovoi rehlementatsii ta kvalifikatsii. *Pravovyi chasopys Donbasu - Legal journal of Donbas*, 4, 61-67. DOI : <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-61-67>. [in Ukrainian].

7. Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia, Kryminalnogo kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo osoblyvosti nesennia viiskovoi sluzhby v umovakh voiennoho stanu chy v boiovii obsta novsti : Zakon Ukrainy vid 13.12.2022 r. № 2839-IX. (2022) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2839-20#n8>. [in Ukrainian].

8. Pro oboronu Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 06.12.1991 r. № 1932-XII. Data onovlennia: 01.01.2023. (1991; 2023) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>. [in Ukrainian].

9. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (statti 1–212-24) : Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 r. № 8073-X. Data onovlennia: 27.01.2023. (1984; 2023) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n2>. [in Ukrainian].

10. Poiasniuvalna zapyska do proiektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Kryminalnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo osoblyvosti nesennia viiskovoi sluzhby v umovakh voiennoho stanu chy v boiovii obstanovtsi». Nomer, data reiestratsii: 8271 vid 08.12.2022. (2022) N. p. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=75326. [in Ukrainian].

11. Postanova Kostiantynivskoho miskraionnoho sudu Donetskoi oblasti vid 21.02.2023 r. u sprav№ 233/832/23. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. – Uni fied state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109121076>. [in Ukrainian].

12. Vyroky Oktiabrskoho raionnoho sudu m. Poltavy vid 08.09.2022 r. u spravi № 554/6611/22. (2022) *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. – Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141865>. [in Ukrainian].

13. Zvit sudiv pershoi instantsii shchodo rozghliadu sprav pro administratyvni pravoporushennia (№ 1-p). (2022) *Sudova statystyka, 2022 rik. Veb-sait Sudova vlada Ukrainy - Judicial statistics, 2022. Website of the Judiciary of Ukraine*. N. p. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022. [in Ukrainian].

14. Yedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia : Zvitnist za sichen-hruden 2022 roku. (2022) *Veb-sait Ofisu Heneralnogo prokurora - Website of the Office of the Prosecutor General*. N. p. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kryminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-do-sudovogo-rozsliduvannya-2>. [in Ukrainian].

15. Zvit sudiv pershoi instantsii pro rozghliad materialiv kryminalnogo prova dzhennia (№ 1-k). (2022) *Sudova statystyka, 2022 rik. Veb-sait Sudova vlada Ukrainy - Ukrainian - Judicial statistics, 2022. Website of the Judiciary of Ukraine*. N. p. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022. [in Ukrainian].

16. Postanova Sudovoi palaty u kryminalnykh spravakh Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 24.12.2015 r. № 5-221ks15. (2015) *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. – Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55253289>. [in Ukrainian].

17. Malomuzh, S. I. (2017) Maloznachnist diiannia v kryminalnomu pravi Ukrainy. *Extended abstract of candidate`s thesis*. NU «Odeska yurydychna aka demii». Odesa. [in Ukrainian].

18. Postanova Suvorovskoho raionnoho sudu m. Odesy u spravi № 523/3309/23. (N. d.) Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. - *Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109132695>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.01.2023

Veselov M., Doctor of Science of Law, Professor, Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of Donetsk State University of Internal Affairs (Kryvyi Rih - Kropyvnytskyi, Ukraine)
Yepryntsev P., PhD in Law, Associate Professor, Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of Donetsk State University of Internal Affairs (Kryvyi Rih - Kropyvnytskyi, Ukraine)

RESPONSIBILITY OF MILITARY PERSONNEL FOR UNVOLUNTARILY LEAVING THE MILITARY UNIT OR THE PLACE OF SERVICE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL: SEPARATE OPINION REGARDING AMENDMENTS TO THE LEGISLATION

The article considers innovations to the national legislation in terms of administrative and criminal liability for military offenses related to the voluntary abandonment of a military unit or place of service. The purpose of the study is to outline the theoretical and applied problems of legislative changes in the part of excluding the circumstances of the commission of certain military administrative offenses in the conditions of martial law.

Attention is drawn to those problems of law enforcement practice that arose during the registration and consideration by courts of military offenses (arbitrary abandonment of a military unit or place of service) in conditions of martial law - the formal lack of a unified approach to the qualification of these military offenses - which caused the need to make certain changes to the legislation on administrative and criminal liability of military personnel.

At the same time, on the basis of a thorough analysis of administrative and criminal legislation, legal statistics and law enforcement practice, a number of critical remarks of a scientific and applied nature are expressed regarding certain innovations: the prospect of overloading pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office and courts with criminal proceedings based on the facts of military offenses, which may negatively affect quality and timeliness of consideration of this category of cases; the qualification of all cases of arbitrarily leaving a military unit or a place of service in conditions of martial law without taking into account the circumstances and duration of a serviceman's absence from service under criminal regulations violates the principle of proportionality of responsibility; provided that these acts are registered and examined in the order of administrative-delict proceedings (which continues to take place in practice due to the insignificance of the offense), taking into account the current legal regulation, in fact, the opportunity to provide an appropriate legal assessment of these offenses in the conditions of martial law, which in fact has an increased public danger, compared to typical situations.

Keywords: military offense, administrative responsibility, criminal responsibility, qualification of offenses, proceedings in administrative offense cases, responsibility of servicemen, martial law, voluntary desertion, military service.

DOI: 10.33766/2524-0323.101.61-71

УДК: 342.951:351.82

Діордіца І. В., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Академії праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ, Україна)

e-mail: dior-law@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7765-6591>

Бегма А. П., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Академії праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ, Україна)

e-mail: a.begma@i.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3009-2850>

Соловійов А. С., аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Академії праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ, Україна)

e-mail: soloviov.rada@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0003-0958-7266>

ІНТЕГРАЦІЯ СМАРТ-КОНТРАКТІВ НА ОСНОВІ БЛОКЧЕЙНУ В СПОРТИВНЕ ПРАВО ТА НОВА ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА

У статті автори здійснили дослідження процесів інтеграції смарт-контрактів на основі блокчейну в спортивне право в їх теоретичному та практичному сенсі. Актуальність дослідження обумовлена значним збільшенням інтересу до даного питання у фінансово-правовій та інших сферах людської діяльності. Прогнозується, що блокчейн стане критично важливим для всіх фінансових установ, які працюють над автоматизацією бізнес-процесів. Встановлено, що смарт-контракти на основі блокчейну містять такий самий рівень деталізації, як і фізичні контракти, та роблять те, що не може бути реалізовано за допомогою звичайного контракту: виконують такі завдання, як узгодження цін і моніторинг рівня запасів. Дана можливість замінює дорогі ручні зусилля динамічним автоматизованим відстеженням ланцюгів постачання, рівня запасів і витрат, щоб зменшити витрати та збільшити прибуток. При цьому важливими аспектами дослідження стали акценти щодо: 1) переваг смарт-контрактів на основі блокчейну (висока точність і надійність; оновлення в реальному часі; зменшення кількості посередників; нижча вартість; адаптація до різних бізнес-моделей) та 2) недоліків, оскільки дана технологія перебуває на ранніх стадіях впровадження та потребує розвитку в певних напрямках (швидкість обробки та масштабованість; залежність від програмістів; конфіденційність; висока затримка). Доведено, що блокчейн пропонує нові джерела зростання для спортивної індустрії: клуби та спортивні організації можуть удосконалити свої бізнес-моделі, управління квитками та спортсменами може стати все більш оптимізованим і дозволить командам отримувати нові